

Yttrande över Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Myndigheten för delaktighet (MFD) arbetar med att främja, guida och stödja samhällets aktörer att genomföra sina uppdrag utifrån hela befolkningens behov och förutsättningar. MFD lämnar följande yttrande.

Sammanfattning

MFD tillstyrker i huvudsak de förslag som myndigheten särskilt kommenterar i yttrandet. MFD avstår från att ta ställning till övriga förslag.

MFD bedömer samtidigt att funktionshindersperspektivet är otillräckligt analyserat. Det saknas tydliga beskrivningar av hur förslagen ska tillämpas så att barn och unga med funktionsnedsättning får ett likvärdigt skydd i praktiken. Detta behöver beaktas i det fortsatta beredningsarbetet.

MFD vill även framhålla att det fortsatta utvecklingsarbetet inom samhällsvården behöver utformas utifrån barns och ungas skilda förutsättningar och behov, inklusive funktionsförmåga. Ett sådant perspektiv är nödvändigt för att säkerställa jämlika och rättssäkra insatser.

Övergripande synpunkter

Sverige har enligt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning en skyldighet att säkerställa tillgång till skydd, stöd och rättsprocesser på lika villkor. FN-kommittén har i sina senaste slutsatser pekat på att barn med funktionsnedsättning löper en förhöjd risk att utsättas för våld och övergrepp, att de inte alltid ges reella möjligheter att komma till tals samt att det finns brister i tillgången till anpassningar i rättsprocesser.

IVO har återkommande påtalat brister inom socialtjänstens handläggning av barn- och ungdomsvård och Socialstyrelsen har också konstaterat att barn och unga med funktionsnedsättning är överrepresenterade i samhällsvård (MFD 2023:11).

Mot denna bakgrund bedömer MFD att utredningen identifierar relevanta problem och att flera förslag kan bidra till en mer strukturerad och förutsebar tillämpning. Det är positivt för rättssäkerheten och kan minska skillnader mellan kommuner.

Samtidigt finns behov av ytterligare förtydliganden. Det framgår inte fullt ut hur barn och unga med funktionsnedsättning ska ges likvärdiga förutsättningar i praktiken. Barn och unga med funktionsnedsättning kan ha svårare att förstå information, uttrycka sin vilja och hantera förändringar. Det ställer krav på anpassningar i både utredning och genomförande.

Om dessa aspekter inte beaktas innebär det en risk att barnets bästa inte får fullt genomslag. Det finns också en risk att de skillnader i tillämpning som FN-kommittén har uppmärksammat kvarstår.

Ökad sakkunskap i LVU-processen (3.7.3 och 3.7.4)

MFD tillstyrker förslagen eftersom ökad tillgång till generell sakkunskap och kunskap om det enskilda barnet kan bidra till mer välgrundade beslut.

MFD anser att det i det fortsatta arbetet bör tydliggöras hur kompetens i funktionshindersfrågor ska säkerställas så att det inte är beroende av enskilda aktörers kunskap och engagemang. Utan sådan kompetens finns en risk att barns och ungas behov inte identifieras eller tolkas korrekt. Det gäller särskilt behov kopplade till funktionsnedsättning, trauma, kommunikationssvårigheter och stöd. Det kan i sin tur påverka både bedömningar och beslut.

Förutsättningar för att ett omhändertagande för vård ska upphöra (6.4.2–6.4.3)

MFD tillstyrker förslagen eftersom tydligare kriterier kan bidra till ökad förutsebarhet.

MFD anser att det i det fortsatta arbetet bör tydliggöras att bedömningar behöver utgå från barnets individuella förutsättningar. För barn och unga med funktionsnedsättning kan behov av stöd och anpassningar kvarstå även när hemmiljön har förbättrats. Bedömningen behöver därför beakta både barnets stödbehov och vårdnadshavarens faktiska förutsättningar att med relevanta stödinsatser tillgodose dessa behov.

Stärkt skydd och rättssäkerhet vid umgänge och upphörande av ett omhändertagande (7.2.7)

MFD tillstyrker förslagen eftersom de kan stärka barns och ungas trygghet, rättssäkerhet och delaktighet vid umgänge och när vård enligt LVU upphör. MFD delar utredningens bedömning att barns och ungas delaktighet är en förutsättning för säkra bedömningar. Det gäller särskilt vid beslut om umgänge och vårdens upphörande.

MFD vill samtidigt framhålla att barns och ungas delaktighet inte kan bedömas enbart utifrån om barnet har fått möjlighet att yttra sig. Delaktigheten behöver vara reell. Det innebär att information, samtal och stöd behöver anpassas efter barnets ålder, mognad, kommunikationssätt och funktionsförmåga.

Barn och unga med funktionsnedsättning kan behöva teckenspråkstolkning, dövblindtolkning eller olika former av kommunikationsstöd och individuella anpassningar, exempelvis alternativ och kompletterande kommunikation (AKK), anpassad information längre tid eller stödperson, för att kunna uttrycka sin vilja. Detta bör framgå tydligare i det fortsatta beredningsarbetet.

Återstående frågor - Skydd för syskon (9.2.4)

MFD tillstyrker förslaget och ser positivt på att skyddet för syskon och andra barn i samma hem stärks. Förslaget är särskilt angeläget ur ett funktionshindersperspektiv, eftersom barn med funktionsnedsättning kan ha svårare att själva signalera behov av skydd.

Detta gäller både i en situation av våldsutsatthet generellt och i synnerhet i situationer som rör hedersrelaterat våld och förtryck, där kunskapsläget visar att barn med funktionsnedsättning kan befinna sig i en särskilt utsatt situation.

Återstående frågor - Placering på särskilda ungdomshem (9.3.2)

MFD delar utredningens bedömning att lagstiftningen behöver bli tydligare om förutsättningarna för placering på särskilda ungdomshem.

Inför kommande lagstiftningsarbete behöver konsekvenserna analyseras för barn och unga som har behov av tillgänglig kommunikation, kognitivt stöd, individuella anpassningar eller annan vård och omsorg. Det behöver också framgå hur barnets rätt till delaktighet, självbestämmande och skydd mot diskriminering ska säkerställas vid beslut om placering och vid inskränkningar i rörelsefrihet eller personlig integritet.

MFD anser därför att det fortsatta arbetet bör innehålla en tydlig funktionshindersanalys av förutsättningarna för placering på särskilda ungdomshem. Om denna aspekt inte beaktas finns en risk för att barn och unga med funktionsnedsättning utsätts för oproportionerliga inskränkningar eller inte får sina behov tillgodosedda.

Ärendets handläggning

I den slutliga handläggningen av ärendet har generaldirektör Anders Kessling (beslutande), avdelningschef Pernilla Börjesson och utredare Kenneth Kaartinen (föredragande) deltagit.

Myndigheten för delaktighet

[elektroniskt underskriven]

Anders Kessling